

ANNA BARTNIK

Instytut Amerykanistyki i Studiów Polonijnych
Uniwersytet Jagielloński

CZARNA WIOSNA I KUBAŃSKIE „DAMY W BIELI”

W 2003 roku na Kubie nastąpiła wiosna, która do historii wyspy przeszła pod nazwą Czarnej Wiosny. W czasie trzech dni doszło do masowych aresztowań niezależnych dziennikarzy, związkowców i opozycjonistów. Poczucie niesprawiedliwości i praktycznie brak możliwości obrony przed stawianymi zarzutami stały się przyczynkiem do narodzin ruchu społecznego „Damy w Bieli”. Grupy, która za główny cel swojej działalności postawiła postulat uwolnienia więźniów politycznych, ofiar Czarnej Wiosny.

Czarna Wiosna a Projekt Varela

Łamanie praw człowieka na Kubie od dawna wpisane było w system sprawowania władzy na wyspie. Ani opór społeczeństwa kubańskiego, ani słowa potępienia płynące z areny międzynarodowej nie wpłynęły na zmianę sytuacji. Fidel Castro radził sobie z wszelkimi przejawami opozycji w sposób odbiegający od norm prawa międzynarodowego. Takie działania nie pozostały jednak bez echa. Niechęć części społeczeństwa kubańskiego do radykalnych posunięć władz wyspy się pogłębiała. Każda kolejna fala represji wymierzona w środowisko opozycyjne przyczyniała się do większego zwierania szeregów i wbrew oczekiwaniom Castro nie osłabiała dysydenckiego ducha. Władze kubańskie pozostawały jednak głuche na apele środowisk i organizacji walczących o przestrzeganie praw człowieka. Nie odnosiły też skutku napomnienia i uwagi społeczności międzynarodowej.

Wspomniany już rok 2003 wydawał się sprzyjać planom Castro przeprowadzenia kolejnej akcji wymierzonej w kubańskich dysydentów. Zaangażowanie Stanów Zjednoczonych Ameryki w Iraku i wyzwolone w związku z tymi działaniami emocje w szeregu państw odwracały, zdaniem Castro, międzynarodową uwagę od wyspy. Przywódca kubański uznał, że był to dobry moment, by „przeciżyć” szeregi opozycji. Przez trzy dni, począwszy od 18 marca 2003 roku, przez wyspę przetoczyła się fala aresztowań, która do historii przeszła pod nazwą Czarnej Wiosny¹. Do domów m.in. dziennika-

¹ *Cuba: One year too many: prisoners of conscience from the March 2003 crackdown*, Amnesty International, 16 March 2004, <http://www.amnesty.org/en/library/info/AMR25/005/2004> (dostęp: 18.02.2010).

rzy, bibliotekarzy i aktywistów walczących o przestrzeganie praw człowieka na Kubie wkroczyli uzbrojeni agenci bezpieczeństwa.

Przedstawiane zarzuty mówiły o prowadzeniu działalności wywrotowej i działaniach na szkodę państwa oraz o współpracy z zagranicznymi mediami, mającej na celu destabilizację ustroju państwowego. Aresztowania poprzedzone były wielogodzinnymi rewizjami, podczas których zatrzymywano wszystko, co mogło posłużyć jako dowód potencjalnej działalności wywrotowej: maszyny do pisania, zdjęcia, faksy, zakazane książki, a nawet numery prorządowego pisma „Granma”, w których jeden z oskarżonych dziennikarzy podkreślił wypowiedzi Fidela, pracując nad jakimś artykułem². Spośród wszystkich wówczas zatrzymanych niewielu wypuszczono po wstępnych przesłuchaniach. Bilans przeprowadzonej akcji to 75 aresztowanych, wśród nich 29 niezależnych dziennikarzy, ale również wielu aktywistów o różnym życiorysie zawodowym. Co ciekawe, ponad połowę stanowili ci, którzy zaangażowani byli w prace nad tzw. Projektem Varela³. Była to inicjatywa obywatelska, która ogłoszona została kubańskiemu społeczeństwu w 1998 roku. Jej głównym inicjatorem i koordynatorem do dnia dzisiejszego jest Oswaldo Payá Sardiñas⁴. Projekt zakładał wykorzystanie możliwości, która formalnie zawarta jest w artykule 88 kubańskiej konstytucji z 1976 roku⁵. Chodzi o dwa rozwiązania: po pierwsze – instytucję referendum powszechnego, a po drugie – przyznanie obywatelom prawa inicjatywy ustawodawczej. Wykorzystując te dwa rozwiązania, teoretycznie możliwe jest przeprowadzenie reformy zainicjowanej przez samych obywateli. Propozycję takiej ustawy można przedstawić do rozpatrzenia przez Zgromadzenie Narodowe, jeśli projekt poprze 10 tysięcy obywateli. Z tych możliwości postanowili skorzystać autorzy Projektu Varela. Począwszy od 1998 roku, rozpoczęli akcję zbierania podpisów pod petycją, w której domagano się przeprowadzenia referendum. Celem referendum było określenie stanowiska społeczeństwa kubańskiego poprzez udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy chce ono demokratyzacji i reform gospodarczych. Zbieranie podpisów pod petycją zakończyło się pomyślnie i w 2002 roku lista liczyła ich już ponad 11 tysięcy. Po spełnieniu wymogu formalnego, jakim była konieczność zebrania określonej liczby podpisów pod petycją, kolejnym wymaganym krokiem było złożenie projektu w Zgromadzeniu Narodowym. Pierwsze sukcesy, jakie dotąd odnotowano, jak m.in. zjednoczenie się środowisk opozycyjnych we wspólnej inicjatywie, okazały się też ostatnimi. Od chwili kiedy projekt trafił do parlamentu,

² Carlos Lauría, María Salazar, Monica Campbell, *Cuba's Long Black Spring*, Committee to Protect Journalists, 18.03.2008, <http://cpj.org/reports/2008/03/cuba-press-crackdown.php> (dostęp: 18.02.2010).

³ Nazwa nawiązuje do Félix Vareli, księdza i kubańskiego bohatera żyjącego w latach 1788–1853, walczącego przeciw Hiszpanom, którzy wtedy panowali na Kubie; za: Solidarni z Kubą, <http://www.solidarnizkuba.pl/spoleczenstwo.oswaldo.projektvarela> (dostęp: 30.03.2010); *Freedom House Urges Cuba to Free Political Prisoners on Black Spring Anniversary*, 18.03.2009, www.freedomhouse.org (dostęp: 28.03.2010).

⁴ *Oswaldo Payá Sardiñas y el Proyecto Varela. La lucha pacífica por la apertura democrática en Cuba*, Konrad-Adenauer-Stiftung A.C., Fundación CADAL, Buenos Aires 2003, <http://www.oswaldopaya.org/es/up/LibroProyectoVarela%20konrad1.pdf> (dostęp: 30.03.2010).

⁵ Constitución de la Republica de Cuba, http://www.cubaminrex.cu/mirar_cuba/la_isla/constitucion.htm#c7 (dostęp: 30.03.2010).

rząd kubański znajdował kolejne argumenty przemawiające za koniecznością odrzucenia propozycji. Wpierw podważono autentyczność podpisów zebranych pod petycją, by następnie odsunąć w czasie kolejne obrady Zgromadzenia Narodowego, które powinno się zająć dyskusją nad zgłoszonym projektem⁶. Dodatkowo minister spraw zagranicznych Kuby Felipe Pérez Roque podkreślił, że Projekt Varela jest częścią wywrotowej strategii wymierzonej przeciwko państwu kubańskiemu, której jednym z aktywnych uczestników była Sekcja Interesów Amerykańskich w Hawanie⁷. Ostatecznie, w styczniu 2003 roku, władze kubańskie poinformowały, że postulaty zawarte w projekcie są sprzeczne z kubańską konstytucją i jako takie nie mogły stać się przedmiotem prac Zgromadzenia Narodowego. Bezpośrednim przełożeniem i swoistą lekcją na przyszłość, by takie inicjatywy już więcej się nie pojawiły, były aresztowania, do których doszło w marcu 2003 roku podczas tzw. Czarnej Wiosny.

Więźniowie sumienia⁸

Wszyscy aresztowani wówczas działacze postawieni zostali w stan oskarżenia i skazani w jednodniowych procesach już na początku kwietnia 2003 roku⁹. Czasu na przygotowanie obrony nie mieli praktycznie w ogóle. Zasądzone wyroki wahały się od kilku do ponad dwudziestu lat pozbawienia wolności. Jako podstawa prawna posłużyły dwie regulacje, tj. artykuł 91 kodeksu karnego i Prawo nr 88¹⁰. Artykuł 91 kubańskiego kodeksu karnego przewiduje wyroki od 10 do 20 lat pozbawienia wolności lub karę śmierci dla każdego, kto „[...] w interesie obcego państwa popełnia czyn, który zagraża niepodległości państwa kubańskiego albo jego terytorialnej integralności”¹¹. Prawo nr 88 przewiduje wieloletnie wyroki więzienia za wspieranie polityki Stanów Zjednoczonych wobec Kuby: „[...] w zakłócaniu porządku wewnętrznego, destabilizacji kraju i stwarzaniu zagrożenia dla socjalistycznego państwa oraz niepodległości Kuby”¹².

⁶ Wojciech Pięciak, *Całym życiem. Oswaldo Paya – symbol osamotnienia kubańskiej opozycji*, „Tygodnik Powszechny”, nr 2 (2792), 12 stycznia 2003, <http://www.tygodnik.com.pl/numer/279202/pieciak.html> (dostęp: 31.03.2010).

⁷ *Press conference by Foreign Minister of the Republic of Cuba, Felipe Pérez Roque on the mercenaries at the service of the empire who stood trial on April 3, 4, 5 and 7, 2003. Havana City, April 9, 2003*, <http://www.granma.cu/documento/ingles03/012.html> (dostęp: 31.03.2010).

⁸ Więzień sumienia – osoba uwięziona lub poddana innym ograniczeniom fizycznym z powodu swoich poglądów, w tym politycznych i wyznaniowych, pochodzenia etnicznego, płci, koloru skóry, języka, tożsamości narodowej, pochodzenia społecznego, poziomu zamożności, urodzenia, orientacji seksualnej lub innego statusu, która nie uciekała się do przemocy, nie głosiła ani nie nawoływała do przemocy czy nienawiści, za: Solidarni z Kubą, <http://www.solidarnizkuba.pl/spoleczenstwo.wiezniowie> (dostęp: 31.03.2010).

⁹ Theresa Bond, *The Crackdown in Cuba*, „Foreign Affairs”, <http://www.foreignaffairs.com/articles/59191/theresa-bond/the-crackdown-in-cuba> (dostęp: 1.03.2010).

¹⁰ Prawo 88: *Ley de Protección de la Independencia Nacional y la Economía de Cuba*.

¹¹ Solidarni z Kubą, <http://www.solidarnizkuba.pl/spoleczenstwo.wiezniowie> (dostęp: 26.02.2010).

¹² *Ibidem*; prawo to uchwalone zostało na Kubie w odpowiedzi na amerykańską ustawę Helms-Burton Act z 1996 roku, która zastrzała embargo nałożone na wyspę.

Akcja zatrzymań przeprowadzona została szybko i od aresztowań do procesów sądowych upłynęło niewiele czasu. W tym okresie rodzinom uwięzionych nie udzielano informacji o tym, co dzieje się z ich najbliższymi i jaki czeka ich los. Nawet informacje o procesach sądowych podawano zaledwie kilka godzin przed ich rozpoczęciem, uniemożliwiając tym samym pomoc oskarżonym w postaci wynajęcia adwokata czy przygotowania przez niego skutecznej obrony. Warunki, w jakich aresztowani w czasie Czarnej Wiosny odbywali zasądzone kary, były ciężkie: małe cele, cementowe „półki” zamiast pryczy, insekty, dziury w podłodze zamiast toalet. Co więcej, ograniczenia lub braki w dostawach żywności, wody i lekarstw, ograniczone i utrudnione kontakty z rodzinami wpływały na pogarszanie się stanu zdrowotnego uwięzionych. Dodatkowo nieustanna inwigilacja i akty przemocy pogarszały jeszcze sytuację¹³. Szczególnie mocno więźniowie odczuwali brak lekarstw i odpowiedniej opieki medycznej. Kilku z nich doprowadziło to do skrajnego pogorszenia stanu zdrowia i wymusiło na władzach kubańskich decyzję o ich warunkowym zwolnieniu¹⁴.

Wielu spośród więźniów, ofiar Czarnej Wiosny, nawet odbywając zasądzone kary, nie zaprzestało apeli o poszanowanie praw człowieka na Kubie. Doświadczając codzienności życia w kubańskich więzieniach, domagali się również poprawy warunków bytowych dla więźniów politycznych. Te głosy, choć wzmacniane poparciem organizacji międzynarodowych takich jak np. Amnesty International, pozostawały bez echa. Pojawił się zatem pomysł sięgnięcia po bardziej radykalne metody walki. Jednym z desperacko walczących o poprawę warunków więziennych był Orlando Zapata Tamayo. Pod koniec lutego 2010 roku, po ponad 80 dniach strajku głodowego, 42-letni Orlando zmarł w szpitalu Hermanos Ameijeiras w Hawanie, dokąd został przewieziony w stanie skrajnego wycieńczenia¹⁵. Skazany w procesie podczas Czarnej Wiosny na „zaledwie” trzy lata, w ostatecznym rozrachunku odsiadywał łączną karę 36 lat pozbawienia wolności. Dodatkowe lata zasądzone Zapacie Tamayo już w czasie odbywania przez niego pierwszego wyroku, dopatrując się w jego zachowaniu znamion łamania prawa i nakładając na niego dodatkowe kary w postaci kolejnych lat pozbawienia wolności¹⁶.

¹³ *Cuba*, U.S. Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, February 28, 2005, <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2004/41756.htm> (dostęp: 31.03.2010).

¹⁴ *Cuba frees well-known dissident*, BBC News z dnia 6.12.2006, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/6215854.stm> (dostęp: 31.03.2010).

¹⁵ *Kuba: śmierć „więźnia sumienia”*, TVP Info, 24.02.2010, <http://www.tvp.info/informacje/swiat/kuba-smierc-wieznia-sumienia/1387325> (dostęp: 31.03.2010); Juan O. Tamayo, *Jailed Cuban activist Orlando Zapata Tamayo dies on hunger strike*, „The Miami Herald” z dnia 23.02.2010, <http://www.miamiherald.com/2010/02/23/1496572/cuban-activist-dies-on-hunger.html> (dostęp: 31.03.2010); *Muere el disidente Orlando Zapata Tamayo tras 86 días de huelga de hambre*, „El Mundo”, 24.02.2010, <http://www.elmundo.es/america/2010/02/24/cuba/1266967804.html> (dostęp: 31.03.2010).

¹⁶ *Śmierć kubańskiego więźnia sumienia musi doprowadzić do zmian*, komunikat prasowy Amnesty International z dnia 25.02.2010, http://amnesty.org.pl/no_cache/archiwum/aktualnosci-strona-artykułu/article/6889/564.html (dostęp: 31.03.2010).

Narodziny ruchu „Dam w Bieli”

Nadzieje władz kubańskich, że uwadze międzynarodowej umkną aresztowania dokonane podczas Czarnej Wiosny i to, co działo się na wyspie wkrótce po tym zdarzeniu, okazały się płonne. Krytyka popłynęła ze strony państw świata, ale i wielu czołowych intelektualistów. Podkreślano, że takim postępowaniem Kuba pogwałciła najbardziej podstawowe normy prawa międzynarodowego, a w szczególności powoływano się na art. 19 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, który stanowi:

1. Każdy człowiek ma prawo do posiadania bez przeszkód własnych poglądów.
2. Każdy człowiek ma prawo do swobodnego wyrażania opinii; prawo to obejmuje swobodę poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania wszelkich informacji i poglądów, bez względu na granice państwowe, ustnie, pismem lub drukiem, w postaci dzieła sztuki bądź w jakikolwiek inny sposób według własnego wyboru¹⁷.

Na wyspie reakcją na masowe aresztowania były narodziny ruchu „Dam w Bieli”. Sama idea nie była nowa. Pierwowzoru ruchu upatruje się w istniejącym od 40 lat argentyńskim ruchu „Matek z Placu Majowego”¹⁸, założonym przez matki, których dzieci zaginęły w tajemniczy sposób w czasach wojskowej dyktatury w latach 70. w Argentynie¹⁹. Kubańskie „Damy w Bieli” to żony, matki i siostry uwięzionych podczas Czarnej Wiosny. Ich frustracja, żal i poczucie niesprawiedliwości znalazły ujście w zaangażowaniu w funkcjonowanie ruchu. Od siedmiu lat protestują przeciwko doznanej krzywdzie. Początkowo ich działalność ograniczała się do pisania skarg i oficjalnych zażaleń kierowanych do rządu kubańskiego. Wobec braku jakiegokolwiek odzewu kobiety zdecydowały się upublicznić swoje działania. Każdej niedzieli zbierają się na nabożeństwie w kościele Świętej Rity w Hawanie, po czym maszerują ulicami miasta w całkowitej ciszy bądź skandując hasło: „Wolność”. Charakterystyczny jest sposób ich ubierania się: na biało, z kwiatami – mieczykami w dłoniach. Ich strój zawsze zawiera jeszcze jeden stały element – wizerunek uwięzionego, podpisany najczęściej krótko jako „więzień sumienia”, choć często również wzbogacony o informacje o długości zasądzonego wyroku oraz o imieniu i nazwisku więźnia. Sztandarowe hasła „Dam w Bieli” wzywają do uwolnienia więzionych lub chociaż poprawy warunków, w jakich odbywają kary²⁰.

Marsze „Dam w Bieli” nie zawsze przebiegają pokojowo. O zakłócanie przebiegu manifestacji dbają uczestnicy kontrademonstracji urządzanych przez grupy prorządowe. Do jednego z najpoważniejszych takich starć doszło 20 marca 2004 roku, w Niedzielę Palmową, gdy Damy zostały zaatakowane i znieważone przez członkinie oficjalnej Federacji Kobiet Kubańskich. Nie był to odosobniony przypadek. Kolejny zakończył się

¹⁷ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Dziennik Ustaw z dnia 29 grudnia 1977 roku, <http://lex.pl/bap/student/Dz.U.1977.38.167.html> (dostęp: 22.02.2010).

¹⁸ Marysa Navarro, *The Personal Is Political: Las Madres de Plaza de Mayo* [w:] Susan Eckstein, Manuel Antonio Garretón Merino (eds.), *Power and Popular Protest: Latin American Social Movements*, University of California Press, Berkeley 2001, s. 241–258.

¹⁹ *Las Madres en Primera Persona*, <http://www.madres.org> (dostęp: 31.03.2010).

²⁰ Sara Miller Llana, *Cuba Arrests Ladies in White*, „The Christian Science Monitor” z dnia 22.04.2008, <http://www.csmonitor.com/World/Americas/2008/0422/p01s07-woam.html> (dostęp: 26.02.2010).

dosłownym zawleczeniem protestujących kobiet do specjalnego autobusu i odwiezieniem ich do domów. Niezwykle ciekawe było przedstawienie tego zdarzenia w kubańskiej telewizji. Materiał o protestujących Damach, oprócz informacji o zorganizowanej manifestacji, pokazywał również krótką relację ze spotkania Dam z przedstawicielem amerykańskiej Sekcji Interesów w Hawanie. Komentarz, w którym Sekcję określono jako „główną kwaterę kubańskiej kontrewolucji”²¹, jednoznacznie wpisywał się w linię tłumaczenia działalności „Dam w Bieli” przyjętą przez rząd kubański. Władze wyspy konsekwentnie twierdziły, że akcje organizowane przez Damy są sponsorowane przez USA, a członkinie ruchu są zdrajczyniami pozostającymi na usługach północnoamerykańskiego mocarstwa.

Jeden z ostatnich takich incydentów miał miejsce 11 grudnia 2009 roku. Grupę „Dam w Bieli” liczącą około 30 osób otoczyła niemal dziesięciokrotnie liczniejsza zbiorowość zwolenników rządowych²². Szczęśliwie poza okrzykami – oskarżeniami o zdradę itd. – obyło się bez ofiar. Podobny scenariusz wydarzeń powtórzył się w marcu 2010 roku. Dla uczczenia siódmej rocznicy wydarzeń Czarnej Wiosny „Damy w Bieli” postanowiły zorganizować siedmiodniowy marsz protestacyjny. Każdego dnia spotykały się w innym kościele w Hawanie i po nabożeństwie maszerowały ulicami miasta. Marsze nie przebiegały w spokojnej atmosferze. Towarzyszyły im manifestacje organizowane przez zwolenników braci Castro. Wyzwiskom i zaczepkom kres położyły dopiero siły porządkowe, które zgromadziły Damy w specjalnie podstawionym autobusie, a następnie odwozły z miejsca manifestacji²³.

Działalność „Dam w Bieli” nie ogranicza się tylko do tej jednej formy aktywności, jaką są marsze protestacyjne. Starają się one działać na wielu polach, dążąc jeśli nie do uwolnienia więzionych najbliższych, to przynajmniej wpłynięcia na poprawę warunków, w jakich są przetrzymywani. Każdego czwartku spotykają się na tzw. herbatkach literackich, podczas których m.in. dyskutują o sytuacji na wyspie oraz o tym, co dzieje się z aresztowanymi. Wówczas także uzgadniają i planują różne pokojowe akcje protestacyjne, które mają zwrócić uwagę na problem więźniów politycznych. Zbierają podpisy pod petycjami, kontaktują się z zagranicznymi mediami, a wszystkie te działania mają na celu jak najszersze upublicznienie wagi problemu i pozyskanie możliwie największej liczby sojuszników w walce o sprawiedliwość²⁴.

²¹ Marc Frank, *Cuba lashes out at „Ladies in White”*, Reuters z dnia 22.04.2008, <http://uk.reuters.com/article/idUKN2227901220080422> (dostęp: 28.02.2010).

²² Rory Carroll, *Castro supporters clash with Cuban dissidents on human rights marches*, Guardian.co.uk, 11.12.2009, <http://www.guardian.co.uk/world/2009/dec/11/castro-supporters-clash-cuban-dissidents> (dostęp: 26.02.2010); David Ariosto, *Protesters mark Human Rights Day in Cuba*, CNN, 11.12.2009, <http://edition.cnn.com/2009/WORLD/americas/12/11/cuba.human.rights.march/index.html> (dostęp: 26.02.2010).

²³ *Cuba acosa y reprime a las Damas de Blanco en su tercera manifestación*, Las Damas de Blanco, <http://www.damasdeblanco.com/noticias/detalenoticia.asp> (dostęp: 2.04.2010); *Kuba: Kontrdemonstranci przeciwko „Damom w bieli”*, Interia.pl Fakty, 18.03.2010, http://fakty.interia.pl/fakty_dnia/news/kuba-kontrdemonstranci-przeciwko-damom-w-bieli,1453838 (dostęp: 2.04.2010); *Kuba: Policja zatrzymała około 30 „Kobiet w bieli”*, Interia.pl Fakty, 17.03.2010, <http://fakty.interia.pl/swiat/news/kuba-policja-zatrzymala-okolo-30-kobiet-w-bieli,1453348,4> (dostęp: 2.04.2010).

²⁴ *Hablan las Damas. Entrevistas con 24 Damas de Blanco, familiares de los pesos de conciencia de la Primavera de Cuba*, Solidaridad Española con Cuba, s. 16, www.damasdeblanco.com (dostęp: 26.02.2010).

Zaangażowanie „Dam w Bieli” w bój o przestrzeganie praw człowieka na Kubie dostrzeżono i doceniono na arenie międzynarodowej. Po raz pierwszy w 2005 roku, kiedy Parlament Europejski przyznał ruchowi Nagrodę im. Andrieja Sacharowa na rzecz wolności myśli²⁵. Rok później Damy nagrodzone zostały po raz drugi, tym razem przez organizację Human Rights First²⁶. Po odbiór Nagrody im. Sacharowa członkinie ruchu wybrały ze swego grona reprezentację pięciu Dam. Wśród nich znalazły się: Laura Pollán, która jest przywódczynią ruchu, Miriam Leiva, Berta Soler, Ángel Moya Acosta, Loida Valdes i Julia Núñez²⁷. Mężowie tych kobiet, ofiary Czarnej Wiosny, odsiadują wieloletnie wyroki i tylko jeden z nich, Óscar Espinosa Chepe, małżonek Miriam Leiva, został warunkowo zwolniony ze względu na zły stan zdrowia. Delegacja nie otrzymała jednak zgody władz kubańskich na wyjazd z wyspy. W ceremonii wręczenia nagrody, w imieniu „Dam w Bieli”, uczestniczyła zatem Blanca Reyes²⁸, jedna ze współzałożycielek ruchu, żona Raúla Rivero – poety, pisarza, dziennikarza i publicysty, którego również aresztowano w czasie Czarnej Wiosny. Ze względu na zły stan zdrowia on również został warunkowo zwolniony²⁹. Jako że oboje małżonkowie mieszkają obecnie w Hiszpanii, nie było przeszkód formalnych w uczestnictwie Blanki Reyes w tej ceremonii.

Pomimo wszystkich wysiłków podejmowanych przez „Damy w Bieli” nadal pozostaje uwięzionych ponad 50 dysydentów³⁰. W więzieniach położonych daleko od ich miejsc zamieszkania warunki bytowe pozbawiły sił i zdrowia nawet tych, którzy trafili tam w doskonałym stanie fizycznym. Rodziny, m.in. z racji odległości pomiędzy więzieniami a domami rodzinnymi, mają utrudniony kontakt z więźniami i widzenia są rzadkie. Także opinia międzynarodowa nie potrafiła jak dotąd wpłynąć na władze kubańskie i skłonić je do uwolnienia więźniów politycznych.

²⁵ Patricia Grogg, *Ladies in White Share Sakharov Prize*, Inter Press Service News Agency, 26.10.2005, <http://www.ipsnews.net/> (dostęp: 27.02.2010).

²⁶ Las Damas de Blanco, <http://www.damasdeblanco.com/reconocimientos/reconocimientos.asp?pagina=3> (dostęp: 2.04.2010).

²⁷ Mary Anastasia O’Grady, *Ladies in White. They Keep Cuban Dissidents from Being Forgotten*, „The Wall Street Journal”, 18.12.2005, <http://www.opinionjournal.com/editorial/feature.html?id=110007696> (dostęp: 27.02.2010).

²⁸ Parlament Europejski, *Prawa człowieka w centrum uwagi*, <http://www.europarl.pl/ressource/static/files/laureaci-nagrody-sacharowa-przegląd-edycja-2010.pdf> (dostęp: 27.02.2010).

²⁹ *Castro-dyktator w piżamie*, „Gazeta Wyborcza”, 15.03.2008, <http://wyborcza.pl/1,89397,5025496.html> (dostęp: 27.02.2010).

³⁰ *Partidarios del régimen increpan a las Damas de Blanco ante el Tribunal Supremo*, Cubaencuentro 19.03.2009, <http://www.cubaencuentro.com/es/cuba/temas/tema-a-seis-anos-de-la-primavera-negra/partidarios-del-regimen-increpan-a-las-damas-de-blanco-ante-el-tribunal-supremo-164504> (dostęp: 27.02.2010).